

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Tjejer kan visst vara brandmän

En jämförande studie om genus och jämställdhet i förskolan.

Paula Andersson, Anna Gustafsson & Kristina Knutas

”Inriktning/specialisering/LAU370”

Handledare: Niklas Hansson

Examinator: Ninni Trossholmen

Rapportnummer: VT10 112016

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Tjejer kan visst vara brandmän. En jämförande studie om genus och jämställdhet i förskolan.

Författare: Paula Andersson, Anna Gustafsson & Kristina Knutas

Termin och år: VT 2010

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Niklas Hansson

Examinator: Ninni Trossholmen

Rapportnummer: VT10 112016

Nyckelord: genus
jämställdhet
kön
genusmedvetenhet

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att undersöka ett antal pedagogers föreställningar och tankar kring genus och genusmedvetenhet i förskolan. Vi gör en jämförande studie på två förskolor med olika förkunskaper om genus och jämställdhet. Våra huvudfrågor är: Hur anser pedagoger att genus framställs i förskolan? Vad säger normen om manligt och kvinnligt i förskolan? Hur kan man som pedagog agera för att vara en bra förebild och bredda könsrollerna? Vi har använt oss av en intervjumetod som är kvalitativ. Vårt insamlade material från intervjuerna har vi valt att analysera utifrån kategorier, vilka behandlar olika synsätt. Enligt läroplanen ingår det i vårt uppdrag att motverka traditionell könsroller och könsmönster. Vi anser därför att det är viktigt att utveckla våra kunskaper inom ämnet.

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar	6
1.2 Disposition	7
2 Litteratur och tidigare forskning	8
2.1.1 Genus och jämställdhet genom tiderna	8
2.2 Genus och kön	8
2.2.1 Hur genus och kön framställs	8
2.2.2 Identitetsskapandet - miljö eller arv?	9
2.3 Genuskontrakt och förväntningar	9
2.4 Könsskillnader - något som inte bör finnas	10
2.5 Teorin om genusordningen	11
2.6 Tittmyran och Björntomten - ett jämställdhetsprojekt	11
2.7.1 Jämställdhet - en mänsklig rättighet	12
2.7.2 Jämställdhet och jämlikhet - vad är skillnaden?	12
2.7.3 Kvantitativa och kvalitativa aspekter av jämställdhet	12
3 Viktiga begrepp i vår studie	14
4 Vad säger styrdokumentet?	15
4.1 Jämställdhetsbegreppets genombrott i styrdokumentet	15
4.2 Jämställdhetskraven i förskolans läroplan	15
4.3 Skollagen	15
4.4 Likabehandlingsplan och årlig plan	16
5 Metod	17
5.1 Kvalitativa och kvantitativa metoder	17
5.2 Intervjuer som metod	17
5.3 Våra intervjuer och hur vi genomförde dem	18
5.4 Urval och avgränsningar	19
5.5 Presentation av informanter	19
5.6 Hur vi valt att analysera intervjuerna	20
5.7 Etiska överväganden	21
6 Resultat och analys	22
6.1 Pedagogers tankar om begreppet genus	22
6.1.1 Kategori 1- Genus som likabehandling	22
6.1.2 Kategori 2- Genus är att arbeta genusmedvetet	23
6.1.3 Kategori 3- Genus är förhållandet mellan könen	23
6.1.4 Sammanställning av kategorier om begreppet genus	23
6.2 Pedagogers tankar om begreppet jämställdhet	24
6.2.1 Kategori 1- Jämställdhet är likabehandling	24
6.2.2 Kategori 2- Jämställdhet är delat ansvar	25
6.2.3 Kategori 3- Jämställdhet är förhållandet mellan kvinnor och män i samhället	25
6.2.4 Sammanställning av kategorier om begreppet jämställdhet	25
6.3 Pedagogers arbetslagsdiskussioner kring begreppen genus och jämställdhet	26
6.3.1 Kategori 1- Diskussioner kring genus och jämställdhet	26
6.3.2 Kategori 2- Diskussionerna berör andra frågor	27
6.3.3 Sammanställning av kategorier kring informanternas arbetslagsdiskussioner	27
6.4 Pedagogers tankar om hur genus framställs i förskolan	28
6.4.1 Kategori 1- Stereotypa föreställningar	28
6.4.2 Kategori 2- Individer oavsett kön	29

6.4.3 Sammanställning av pedagogers tankar kring hur genus framställs i förskolan.....	30
6.5 Pedagogers tankar om att bredda könsrollerna och att vara en bra förebild	30
6.5.1 Kategori 1- Att bredda den stereotypa könsrollen.....	30
6.5.2 Kategori 2- Att bredda könsrollerna genom aktivt deltagande.....	31
6.5.3 Sammanställning av pedagogers tankar om att bredda könsrollerna	32
6.6 Pedagogers förhållningssätt i genus och jämställdhetsfrågor.....	32
6.6.1 Kategori 1- Ett jämställt förhållningssätt	32
6.6.2 Kategori 2- Ett stereotypt förhållningssätt	33
6.6.3 Kategori 3- Ett positivt förhållningssätt.....	33
6.6.4 Sammanställning av pedagogers förhållningssätt i genus och jämställdhetsfrågor	33
7 Slutdiskussion	35
Referens lista.....	38
Bilaga A	40

1 Inledning

Vi är tre tjejer på 26 år som heter Paula, Anna och Kristina. Vi bor alla tre i Göteborgsområdet. Höstterminen 2003 påbörjade vi vår lärarutbildning vid Göteborgs universitet, utbildningen avslutade vårterminen 2006. Vi blev dock aldrig färdiga med vårt examensarbete, vilket vi nu bestämt oss för att skriva klart. Under vår utbildning har vi alla tre läst matematik, naturkunskap och miljö för tidigare åldrar samt specialpedagogik i ett år.

Paula har under tre års tid arbetat som förskollärare på en Montessoriinspirerad förskola i en större stad i Sverige. Barnen är i åldrarna 3-5 år. Anna arbetar även hon som förskollärare i samma stad. Hon har också varit verksam i tre år. Barnen i denna grupp är 4-6 år. Denna kommunala förskola har ingen speciell inriktning. I Annas arbetslag som består av tre personer ägnas mycket av den pedagogiska barnfria tiden till frågor och diskussioner som rör genus och jämställdhet. En person i arbetslaget är utbildad för att handleda sina kollegor i detta ämne. Kristina arbetar nu som fritidspedagog på en Montessoriskola i en mindre stad i södra Sverige. Här har hon varit verksam i lite över 1 år. Barnen är i åldern 6-8 år. Hon har tidigare arbetat som förskollärare under ett års tid. Barnen i den gruppen var 1-3 år.

Vi som redan verksamma lärare har kunnat göra egna observationer när det gäller genus och jämställdhet. Vi vill här nedan visa två situationer som Anna och Paula har observerat på sina arbetsplatser.

Anna står i stora lekrummet och planerar inför kommande samling. Bredvid henne sitter två killar i femårsåldern och samtalar med varandra om vilket som är det snabbaste djuret. Pelle säger till Olle: "Min storasyster säger att leoparden är det snabbast djuret i världen." Olle svarar: "Min storebror säger att det är geparden som är det snabbaste djuret. Jag vet att han har rätt bara för att han är kille."

Paula sitter i soffan med fyra barn och läser en bok som handlar om brandkåren och brandmän. Under sagan så säger plötsligt en av pojkarna att flickor inte kan bli en brandman för att de inte är lika starka. En diskussion uppstår. Paula läser efter en stund vidare. I slutet av sagan kommer en kvinnlig brandman att ha en aktiv roll. Några av barnen som sitter och lyssnar på sagan upplever detta som konstigt.

Förskolan har ett viktigt uppdrag att bryta de traditionella könsrollerna, enligt de aktuella styrdokument som finns. Ovanstående citat beskriver två situationer som vi själva varit med om ute i verksamheten. När man hör denna typ av diskussion barn emellan så får man sig en rejäl tankeställare. Hur rör sig tankarna hos barnen? Och vad beror deras åsikter på egentligen? Vi anser att det är viktigt att rikta blicken mot sig själv som verksam pedagog. Vad ger vi egentligen barnen för bild av de normer som råder i samhället? I den pedagogiska verksamheten har vi dagligen stora möjligheter att forma och omforma barns identiteter. Vi måste bredda och inte begränsa samt bli mer medvetna om oss själva i vårt viktiga uppdrag. Med detta som bakgrund har vi valt att bredda våra egna kunskaper och gräva oss djupare in i detta viktiga ämne som handlar om genus och jämställdhet i förskolans värld. Det är även utifrån ovanstående citat som vi valt att hämta inspiration till vår titel.

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Problemformulering

Genus och jämställdhet är två begrepp, som är viktiga i förskolan och skolans värld. I styrdokumentet står det, att vi som verksamma pedagoger ska motverka traditionella könsroller och könsmönster. Många pedagoger anser sig själva som genusmedvetna, men är man verkligen så medveten som man tror sig vara? I många fall kan motsatsen bevisas. För att göra oss själva mer medvetna så vill vi skaffa oss bredare kunskaper inom genus och jämställdhetsfrågor. Det har vi tänkt göra genom denna studie.

Syfte

Syftet med denna studie är undersöka ett antal pedagogers föreställningar och tankar kring genus och genusmedvetenhet i förskolan. Vi gör en jämförande studie på två förskolor med olika förkunskaper om genus och jämställdhet.

Frågeställningar

- Vad säger normen om manligt och kvinnligt i förskolan?
- Hur anser pedagoger att genus framställs i förskolan?
- Hur kan man som pedagog agera för att vara en bra förebild och bredda könsrollerna?

1.2 Disposition

I kapitel 1 introduceras vår studie och vi tar upp aktuellt syfte och relevanta frågeställningar. Här beskriver vi även vilka avgränsningar vi valt att göra.

I kapitel 2 beskriver vi begreppen genus och jämställdhet. Detta kapitel behandlar litteraturen vi läst, samt tidigare forskning som gjorts inom området.

I kapitel 3 tar vi upp viktiga begrepp som används i vår resultatdel.

I kapitel 4 behandlar vi aktuella styrdokument för förskolan och redogör för hur genus och jämställdhetsbegreppen ger sig till uttryck där.

I kapitel 5 redogör vi för den metod vi använt.

I kapitel 6 behandlar vi vårt resultat och gör en analys av det.

Studien avslutas med kapitel 7 där vi gör en diskussion av vårt resultat med koppling till teorier samt tidigare forskning som vi presenterat i kapitel 2.

2 Litteratur och tidigare forskning

I detta avsnitt kommer vi kort att beskriva genus och jämställdhet ur ett historiskt perspektiv och behandla teorier som är relevanta för studien. Vi kommer att ta upp vad tidigare forskning visat och gå djupare in på viss forskning som gjorts på förskolor i Sverige. De teorier och den forskning vi väljer att behandla i detta kapitel anser vi ha hög relevans i vår studie och för analysen av vårt resultat som vi diskuterar i slutediskussionen.

2.1.1 Genus och jämställdhet genom tiderna

Enligt statvetaren Kristina Henkel (2006) är genus något som har förändrats genom tiderna. Att bära peruk och sminka sig var inte ovanligt bland männen under 1700-talet. Att gråta och visa känslor upplevdes också som manligt. För 100 år sedan var det mycket ovanligt att man såg kvinnor bära byxor. I dag är det något som både kvinnor och män gör, utan att det ses som märkligt.

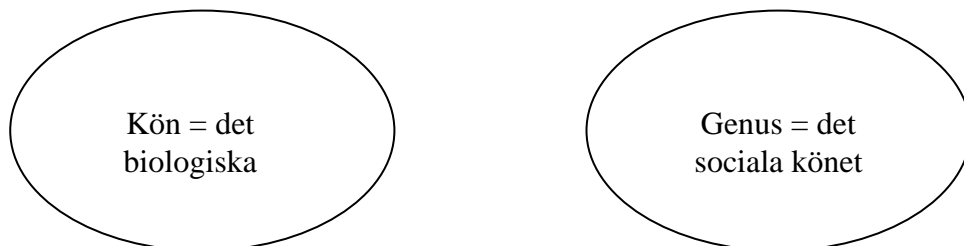
Förr i tiden så var männens arbete mycket högre värderat än kvinnans. Men många är osäkra på om detta gäller än i dag menar Maria Hedlin (2006), som är fil. Dr i pedagogiskt arbete. Det var inte förrän i slutet på 1920-talet som kvinnan fick tillträde till gymnasieskolan. Kvinnors status i samhället påverkades inte nämnvärt bara för att de fick möjlighet att gå i gymnasiet menar Hedlin (2006) vidare. Det fanns föreställningar om vad som ansågs passande för kvinnor och höll man sig inte inom ramen så kunde detta medföra otrevliga upplevelser menar Hedlin (2006). Att flickor och pojkar behandlades olika var det ingen som förr ifrågasatte. Denna skillnad finns fortfarande kvar än idag, man kan bara se på löneskillnaderna mellan män och kvinnor.

2.2 Genus och kön

Under den här rubriken kommer vi att behandla begreppen genus och kön. Vi kommer även att reda ut vilka förväntningar de vuxna kan ha på pojkar och flickor. Detta kommer att kopplas till tidigare forskning och studier som gjorts på området.

2.2.1 Hur genus och kön framställs

För att försöka förstå hur ojämställdhet uppstår väljer vi här att visa en modell, som gjorts av Henkel (2006). Denna modell är en förklaring till hur pojkar och flickor tillskrivs olika egenskaper och roller i samhället. För att en förändring ska kunna ske är det viktigt att man skiljer på just begreppen kön och genus.

Henkel (2006) s. 14

Kön står för det biologiska könet och genus för det sociala. Med genus menas de egenskaper som samhället och vi människor som lever i samhället tillskriver olika människor beroende på deras biologiska kön. Genus är med andra ord det som anses vara feminint respektive maskulint.

Henkel (2006) s.14

Med detta citat menar Henkel att begreppet genus är den sociala delen av individen oavsett kön. Genus är de egenskaper som föräldrar, pedagoger och andra vuxna i samhället tillskriver barn och vuxna. Genus kan beskrivas vara det typiska för hur pojkar, flickor, kvinnor och män agerar eller beter sig. Kön är det biologiska könet, alltså det man föds till.

2.2.2 Identitetsskapandet - miljö eller arv?

Harriet Bjerrum Nielsen och Monica Rudeberg som är verksamma vid Pedagogiska forskningsinstitutet på Oslo universitet menar att barnet under sitt första levnadsår inte upplever sitt kön som något intressant. Alltså barnet reflekterar inte över om det är en pojke eller flicka. Identitetsskapandet, att vara antingen flicka eller pojke skapas i samband med de människor som omger barnet. De socialiseras in i olika beteenden beroende på omgivningen samt de normer och förväntningar som omgivningen har på dem (Bjerrum Nielsen, Rudeberg 1991).

Henkel (2006) skriver precis som Bjerrum Nielsen, Rudeberg (1991) att det genom tiderna ofta har diskuterats kring skillnader mellan könen. Men Henkel skriver vidare att i det pedagogiska arbetet med jämställdhet, så är det inte viktigt vad skillnaderna beror på, utan det som är viktigt är att man kan bredda könsrollerna och förändra dem. Man måste komma tillrätta med vad man medvetet och omedvetet förväntar sig av flickor och pojkar

2.3 Genuskontrakt och förväntningar

Förskolläraren Britta Olofsson (2007) refererar till en studie som gjorts av Odelfors (2002). I denna studie har en småbarnsgrupp studerats för att belysa hur vuxnas agerande kan bidra till att skapa traditionella könsmönster. Denna undersökning visar att pedagogerna förväntar sig olika saker av pojkar och flickor. Odelfors (2002) beskriver det som ett så kallat *genuskontrakt* som säger att pojkarna *behöver* mer uppmärksamhet, därför har de rätt att agera för att få detta. Medan flickor förväntas delta och stödja aktiviteter, för det förväntas flickor *klara*. Med *genuskontrakt* menar Odelfors (2002), vad som anses passande för könen.

Begreppet genuskontrakt kommer från historikern Yvonne Hirdman och hon talar om begreppet som att det finns en så kallad "tyst överenskommelse" mellan könen. Denna överenskommelse beskriver vad som är passande för pojkar och flickor (Olofsson 2007).

Hirdman (2004) menar att genuskontraktet finns på tre olika nivåer. Den första är på kulturell nivå och här beskrivs det hur relationen mellan män och kvinnor bör se ut. På den sociala nivån (nivå två) beskrivs det hur relationen mellan män och kvinnor bör se ut på till exempel en förskola. På individ nivå (nivå tre) beskrivs det hur relationen mellan den enskilda mannen och kvinnan bör se ut. Detta kontrakt menar Hirdman (2004) följer med från generation till generation och formas av i särhållandets logik och logiken om hierarkin.

I förskolans vardag är det uppenbart att många frågor berör kön och jämställdhet mellan flickor och pojkar. Pedagogikforskaren Hillevi Lenz Taguchi skriver även hon i boken *In på bara benet* (2004) hur förväntningar på flickor och pojkar ser ut i förskolan. Hon menar att det är naturligt för flickor att vara bland annat lydiga, anpassningsbara, snälla, stillsamma och duktiga, medan det naturliga för pojkar är att vara självständiga, busiga, fysiskt aktiva och mer initiativrika.

2.4 Könsskillnader - något som inte bör finnas

Könsskillnader är något som inte bör finnas i vårt samhälle menar bland annat Bjerrum Nielsen, Rudeberg (1991), men ändå så är människan med och upprätthåller dem. Undersökningar visar på att föräldrar inte har som mål att uppfostra flickor och pojkar på olika sätt menar Bjerrum Nielsen, Rudeberg (1991) vidare. De egenskaper som föräldrar och pedagoger anser beskriva flickor och pojkar är med och bidrar till könsskillnader. Trots att flickor och pojkar i många fall beskrivs med olika egenskaper, så är det många som menar att det inte borde vara så (Bjerrum Nielsen, Rudeberg 1991).

Henkel (2006) menar att förväntningar ställs på barnet redan då det ligger i magen. Förväntningarna fortsätter sedan under barnets uppväxt. Undersökningar visar också att vuxna gärna "slussar" barnen till olika lekar och leksaker beroende på om det är en pojke eller flicka.

Nedan följer ett exempel på hur det kan låta en morgon när en flicka kommer till förskolan:

Åh vilka fina tofsar du har i håret och vilken fin tröja du har, har mamma köpt den ny till dig? Kom så går vi och ser efter hur dockorna mår, eller så kan vi baka lite kakor i sandlådan.

(Henkel 2006 s. 16)

Här ovan ses ett tydligt exempel på att flickor förväntas leka med dockor och tycka om att baka kakor. Alltså något vuxna förväntar sig att flickor ska tycka om. Flickan bekräftas också genom sina kläder och sin frisyra.

När en pojke kommer till förskolan på morgonen kan det i stället låta så här:

Hej Simon! Kom så går vi och tittar om det finns någon cykel ledig, eller så kanske du vill gräva med traktorn i sandlådan?

(Henkel 2006 s. 16)

Ovan ses att pojken bekräftas vid namn och som individ. Han förväntas göra aktiviteter som pedagogen tror att pojkar gillar. Han får också höra betydligt färre ord än flickan.

Genuspedagogen Eva-Karin Wedin menar att vad som är viktigt i förståelsen av genus är att "*kön är något som görs i en ständigt pågående process genom upprepandet av olika handlingar*". (Wedin 2009 s. 48). Könet blir alltså till genom att så kallade "*könsnormer*" (Wedin 2009 s. 8) upprepas och används i vardagen, vilket citaten ovan visar. Den amerikanska genusforskaren Judith Butler menar på att "*kön iscensätts utifrån våra föreställningar om hur flickor och pojkar ska vara*". (Wedin 2009 s. 48). Vi vuxna har ett viktigt uppdrag när det gäller att bryta dessa

könsnormer, vilket inte är omöjligt. En viktig del i jämställdhetsarbetet är just att vidga och överskrida könsmonster, menar Wedin (2009) vidare.

2.5 Teorin om genusordningen

Under denna rubrik presenterar vi en beskrivning av en teori som är formulerad av historiken Yvonne Hirdman. Hon har i sin forskning visat hur vi skapar osynliga regler och normer, alltså en genusordning för hur vi ska förhålla oss till manligt och kvinnligt. Det sker efter två principer (Wedin 2009).

1. *Manligt och kvinnligt hålls isär*: Vi delar ständigt in människor och händelser i kategorierna manligt och kvinnligt. Alltså vi *genusfierar* vår omvärld (Wedin 2009 s. 45) Hirdman menar att den första principen är att vi ser det manliga och kvinnliga som varandras motsatser. Vi tillskriver flickor och pojkar motsatta intressen, egenskaper och beteenden (Wedin 2009). Hirdman menar vidare att samhället reagerar på avvikelser från det "normala". Till exempel om en kvinna beter sig okvinnligt och en man beter sig omanligt. Dessa människor passar inte in i normen, alltså beter de sig onormalt.
2. *Det manliga värderas högre än det kvinnliga*: Den andra principen i genusordningen handlar om att det män gör är mer värt än det kvinnor gör. Wedin (2009) ger ett exempel på att beteckningen "pojkflicka" värderas högre för en flicka än "flickaktig" för en pojke. Wedin (2009) menar vidare att det skapas en så kallad över och underordning. Mannen blir normen för det mänskliga. Det är på gruppnivå genusordningen skapar strukturer i samhället.

Det man måste komma ihåg att teorier är en förklaringsmodell och ett verktyg när man vill analysera olika situationer (Wedin 2009). De passar alltså inte in på alla relationer män och kvinnor emellan. Då vi vill uppmärksamma mönster som vi tidigare inte synliggjort är teorier ett bra hjälpmedel att använda sig av (Wedin 2009).

2.6 Tittmyran och Björntomten - ett jämställdhetsprojekt

Under denna rubrik kommer vi att ta upp författaren och debattören Ingmar Gens jämställdhetsprojekt på förskolorna Tittmyran och Björntomten. Anledningen till att vi just tar upp detta projekt är för att poängtera hur svårt det är att arbeta genusmedvetet. Det är mycket svårare än vad man tror. Många pedagoger tror sig vara genusmedvetna trots att de inte är det, vilket visade sig var fallet på Tittmyran och Björntomten.

Syftet med detta projekt var att Gens ville bredda könsrollerna på de svenska förskolorna. Gens ansåg att barnen inte ska tvingas in i förutbestämda roller utan borde få chansen att utvecklas och ha större valmöjligheter oberoende av kön.

I projektets start fick de olika förskolorna göra en bedömning på sig själva, om hur långt de hade kommit när det gällde jämställdhet. Tittmyran ansåg sig själva vara relativt medvetna när det gällde jämställdhets frågor och de var övertygade om att de behandlade pojkar och flickor lika. För att få klarhet i hur de förhöll sig till barnen gick de med på att videofilma sig själva. När de fick se resultatet var de inte alls som de hade väntat. Nästa steg var ett studiebesök på den isländska förskolan Hjalli. Här arbetade man med stora barngrupper och de var indelade efter kön. Det pedagogiska programmet var utformat för att ge barnen fler egenskaper än vad de i vanliga fall förväntades ha. Detta pedagogiska program var utformat av Magga Pala Olofsdotti.

De förskolor som började jobba konsekvent med könsrollerna var Tittmyran och Björntomten. De försökte att efterlikna arbetet som de sett på den isländska förskolan Hjalli. De delade in barnen i pojk- och flickgrupper och började träna barnen för att ge dem fler egenskaper inom de områden, som de i vanliga fall inte förväntades att ha. När resultatet visade sig, var det svårt att tro att man befann sig på en förskola. Förändringarna var stora, pojkarna lärde sig att tala med varandra och flickorna spelade innebandy. Flickorna behövde inte heller agera som dämpare för pojkarna. För att behålla arbetssättet och för att pedagogerna skulle bryta sitt beteende, menar Gens att det behövs ständig uppmärksamhet. För att arbetet ska bli bestående måste utvecklingen övergå i den ordinarie verksamheten.

Informationen i detta avsnitt har vi hämtat från

<http://www.gens.se/tittmyran.pdf>

2.7 Jämställdhet

I detta avsnitt kommer vi att behandla begreppet jämställdhet och vad det innebär.

2.7.1 Jämställdhet - en mänsklig rättighet

Jämställdhet är ett mål eller en vision och definieras som att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Jämställdhet handlar alltså om kön, det vill säga kvinnor och män, flickor och pojkar och deras villkor i samhället.

Wedin (2009) s. 17

Ovanstående citat av Wedin (2009) beskriver hur män och kvinnor ska ha samma möjligheter att forma samhället och framför allt sina egna liv. Hon menar vidare att jämställdhet är en kunskapsfråga. Man måste förstå vad integrering av ett jämställdhetsperspektiv är och vilka konsekvenser det kan få för arbetet på förskolan. Alla pedagoger måste tillsammans klargöra för begreppet och vad det har för relevans inom förskolan.

2.7.2 Jämställdhet och jämlikhet - vad är skillnaden?

Enligt Wedin (2009) kan orden jämställdhet och jämlikhet lätt förväxlas med varandra, men de beskriver inte samma sak. *Jämlikhet står för alla människors lika värde, oavsett kön, etniskt ursprung, social tillhörighet eller andra faktorer (Wedin 2009 s. 17) medan Jämställdhet avser enbart relationen mellan kvinnor och män, dvs. jämlikhet mellan könen (Wedin 2009 s. 17).* Begreppen har sitt ursprung i mänskliga rättigheter. Utgångspunkten är FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter från 1948. Jämställdhet ses alltså som en mänsklig rättighet (Wedin 2009).

2.7.3 Kvantitativa och kvalitativa aspekter av jämställdhet

Wedin (2009) skriver att jämställdhet har både en kvantitativ och en kvalitativ aspekt. Med kvantitativ aspekt menas, att man vill ha en jämn fördelning mellan kvinnor och män. Med en kvalitativ aspekt menas, att både män och kvinnor får samma makt till att påverka och att båda könen kunskaper och erfarenheter tas tillvara. Wedin (2009) menar vidare att i förskolans värld så handlar inte jämställdhet om hur antalet pojkar och flickor har fördelats, utan här handlar det om inflytande och fördelning av resurser mellan könen. Fördelningen av resurser och inflytandet bestäms enligt Wedin

av normer och värderingar. Man ska ifrågasätta hur stereotypa föreställningar om kön visar sig i arbetet på förskolan, men också kritiskt granska verksamheten. Detta är jämställdhetsarbete utifrån en kvalitativ aspekt (Wedin 2009).

3 Viktiga begrepp i vår studie

Under den här rubriken kommer vi att ge en kortare förklaring till viktiga begrepp som används i vårt arbete. Förklaringen av begreppen kommer att avse användandet av dem i vår analys i resultatdelen.

Genus

Avser det sociala könet. Mäns och kvinnors skilda beteenden beror inte på biologiska skillnader utan är en social konstruktion. Sociala samt kulturella förväntningar spelar alltså en stor roll vid inläringen hos barnen (Olofsson 2007).

Kön

Avser det biologiska könet, alltså det man föds till (Olofsson 2007).

Köns/genusmönster

Innebär att vara medveten om vilka traditionella könsmönster som finns i verksamheten och att använda pedagogiska metoder för att motverka dem (Wedin 2009 s.200)

Jämställdhet

Avser rättvisa mellan könen (Olofsson 2007).

Stereotyp könsroll

På grund av uppfostran och traditioner "tilldelas" flickor och pojkar olika könsroller. Dessa egenskaper blir typiska för det biologiska könet. (Olofsson 2007)

Norm

Norm är det som anses högt värderat och det man eftersträvar. Exempel på detta är ett godtagbart socialt beteende i en grupp (Nordenmark & Rosen 2008).

4 Vad säger styrdokumentet?

I detta avsnitt kommer vi att titta närmare på de aktuella styrdokument som finns för förskolan och undersöka vad de säger om genus och jämställdhet.

4.1 Jämställdhetsbegreppets genombrott i styrdokumentet

Det var under 1970-talet som begreppet genus började användas inom kvinnoforskningen, men det var inte förrän på 1980- och 1990-talet som begreppet började användas flitigt. (Tallberg, Broman 2001 i rapporten "Genusperspektiv på förskola, skola och utbildning").

Under 1960-talet kom jämställdhetsbegreppet med i styrdokumentet för skolan. I läroplanen så dök begreppet upp i Lgr69. I skollagen dök inte begreppet upp förrän i mitten av 90-talet, då skollagen reviderades (Nordenmark, Rosén 2008). För förskolan skrevs jämställdhet in i uppdraget när förskolan fick läroplanen Lpfö98. Dock har jämställdhetsuppdraget funnits med tidigare då socialstyrelsen stod som huvudman, menar Love Nordenmark, antropolog och Maria Rosén som är magister i pedagogik (2008) vidare.

4.2 Jämställdhetskraven i förskolans läroplan

I delbetänkandet "Den könade förskolan" (SOU 2004:115) skriver man att förskolan har svårt att uppnå de jämställdhetskrav som finns i läroplanen. Tidigare forskning visar på att förskolan i många fall förstärker de traditionella könsrollerna i stället för att bryta dem. I skollagen och läroplanen står det att pedagoger har ett åtagande att alla pojkar och flickor ska ha möjlighet att utveckla alla sina färdigheter utan att stoppas av traditionella könsroller. (SOU 2006:75 s. 12)

Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan ska motverka traditionella könsmönster och könsroller. Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller.

Lpfö 98 s. 6

Ovanstående citat visar på förskolans viktiga jämställdhetsuppdrag i läroplanen. Alla barn oavsett kön ska ges samma möjligheter att testa och pröva. Pedagogerna måste bredda och inte begränsa barnens intressen och möjligheter. Alla ska få samma chans. Det är en grundläggande värdering som ska genomsyra hela verksamheten. Tidigare har nämnts, att anledningen till en ojämsälld verksamhet är att de vuxna bemöter barnen på olika sätt och har olika förväntningar på könen.

I läroplanen så handlar inte jämställdhet om hur antalet pojkar och flickor är fördelat i verksamheten, utan om innehållet i verksamheten. Alltså har jämställdhet en kvalitativ innebörd i förskolans läroplan (Henkel 2006)

4.3 Skollagen

I skollagen har jämställdhet högsta prioritet och i första kapitlet står det:

"Särskilt ska den som verkar inom skolan

1. främja jämställdhet mellan könen samt

2. *aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden*”

Skollagen 1kapitlet § 2

Med andra ord så har alla som arbetar inom förskolan och skolan enligt lag skyldighet att motverka traditionella könsmönster och arbeta aktivt mot kränkande behandling.

4.4 Likabehandlingsplan och årlig plan

Sedan den 1 april 2006 är varje förskola skyldig att ha en likabehandlingsplan. Denna ska följas upp, utvärderas och ändras varje år (Henkel 2006). Förskolan måste även ha en årlig plan för att motverka kränkande behandling, enligt skollagen. Dessa två planer ska främja lika rättigheter och möjligheter. Planerna måste göras om årligen. I planerna ska också allt jämställdhetsarbete beskrivas.

De aktiva åtgärder, som ska beskrivas i planerna, ska dels bestå av ett främjande arbete för att stärka de positiva förutsättningarna för likabehandling i verksamheten, dels ett arbete för att förebygga och minimera risker för kränkningar.

Wedin (2009) s. 30

Det *främjande arbetet* (Wedin 2009 s.30) är ett värdegrundsarbete som ska involvera både barn och personal. Detta arbete handla först och främst om att skapa en miljö där alla trivs och känner sig trygga (Wedin 2009). Viktiga slutsatser som kan dras av dessa planer är att de är viktiga verktyg i jämställdhetsarbetet och att de ska användas för att motverka kränkande behandling av olika slag.

5 Metod

5.1 Kvalitativa och kvantitativa metoder

Det finns två typer av metoder skriver etnologen Magnus Öhlander (1999) i boken *Etnologiskt fältarbete*, det är kvalitativa och kvantitativa metoder. Genom att använda sig av kvantitativa metoder menar Öhlander, att man kan söka och samla information från en stor grupp, vilket i sin tur ger en begränsad information från varje individ. Öhlander menar och skriver att man då får veta lite om många och prioriterar bredd istället för djup (Öhlander 1999). Ur kvalitativa metoden, får man individens vardagsperspektiv samt de sociala och kulturella sammanhang som vardagsmänniskan lever i. Denna metod ger i stället ett djup om få individer enligt Öhlander (1999). Enligt Gunvor Lökken, som är professor i förskolepedagogik och Frode Sobstad (1995) i boken *Observation och intervju i förskolan* menar de också, att man använder kvalitativa undersökningar om man vill undersöka olika samband och fånga helheten, även att förhållandet mellan individ och omgivning är viktigt i detta sammanhang (Lökken, Sobstad 1995). Något viktigt, som man ska tänka på, enligt Öhlander (1999), är att syftet ska ligga till grund för vilken typ av metod man väljer att använda.

Vi vill i vårt arbete se hur och om pedagoger arbetar genusmedvetet och hur de tänker kring genus och jämställdhet utifrån verksamheten. Därför kände vi att det skulle vara bäst att använda oss av en kvalitativ metod för att få en så djup inblick som möjligt i pedagogernas förhållningssätt.

5.2 Intervjuer som metod

Intervjuer är således är en nödvändig metod om vi vill få en inblick i en annan människas inre verklighet. Att visa att man lyssnar skapar tillit hos den som talar, samtidigt som man får kunskap om andra människor. Intervju är en bra metod för att reda ut missförstånd.

Lökken, Sobstad (1995), s. 94

I detta citat skriver Lökken, Sobstad (1995), att intervjuer ger en inblick i en annans människa verklighet och är ett bra sätt att få kunskap om andra människor. De skriver vidare, att intervjuer gör att vi kommer förbi "här-och-nu" situationer. Man kan då titta framåt och bakåt i tiden för att få fram erfarenheter som är viktiga för svarspersonen (Lökken, Sobstad 1995). Av kvalitativa intervjuer kan man få en noggrann beskrivning av temat som vi är intresserade av. Lökken och Sobstad (1995) menar att intervjuer kan ge nya perspektiv och synsätt. Man kan även få en annan inblick på temat av informanten som vi inte tänkt på innan (Lökken, Sobstad 1995). Enligt Fägerborg (1999) så ger intervjuer möjligheter att gå på djupet, inte bara tematiskt, utan genom att själva formen tillåter och inbjuder till det. Man kan inte bara ställa frågor, utan alltid gå djupare genom följdfrågor, genom att uppmuntra till att berätta mer och förklara tydligare. Människor får tillfälle att tala om sig själva och reflektera genom intervjuer (Fägerborg 1999). Fägerborg (1999) tar även upp att man alltid måste tala om syftet med intervjun och för vilket ändamål den kommer att användas.

Har man alltför många intervjuer riskerar analysen att bli ytlig, framför allt av tidsbrist, vilket undergräver hela idén med arbetet. Eftersom tanken med

kvalitativa studier är att försöka upptäcka okända mönster och sätt att resonera kräver den djupare granskningen mycket lång tid.

Stukát (2005) s. 63

I detta citat menar Stukát (2005), att om det ska bli en kvalitativ studie så är det svårt att få den att bli en inriktad studie om det är för många personer som intervjuas. Han menar, att man får försöka uppskatta intervjutiden och analysen och sätta den i relation till uppsatsens omfattning.

Johansson och Svedner (2006) skriver i boken *Examensarbetet i lärarutbildningen*, att ett stort problem vid intervjuer är intervjuaren. Omedvetet så påverkar intervjuaren med sina förväntningar och värderingar, vilket påverkar intervjuarens svar. De skriver vidare om en forskning som har gjorts av Chadwicks, Bahr och Aleercht, (1984), som visar hur även utbildade intervjuare har svårt att undvika sin inställning till vad intervjun handlar om och påverkar därför svaren (Johansson och Svedner 2006).

5.3 Våra intervjuer och hur vi genomförde dem

Vi har utfört intervjuer på två olika förskolor i en större stad. Det är på Paulas och Annas arbetsplatser. Fyra intervjuer utförde vi på den Montessoriinspirerade förskolan, och två intervjuer på en kommunal förskola som arbetar genusmedvetet. Vi har valt två olika förskolor för att se om det finns skillnader eller likheter när det gäller pedagogers förhållningssätt i genus och jämställdhetsfrågor och om/hur det påverkar informanternas arbetssätt.

Vi kommer att ge en beskrivning av varje informant. För att bevara deras anonymitet så har vi gett dem andra namn: Malin, Monika, Gunilla, Gabriella, Mario och Mia. Vi anger inte heller var förskolorna, där informanterna är verksamma exakt ligger, utan vi beskriver vad det är för typ av förskola och miljön omkring.

Intervjuerna var inte kortare än en timme och det föll oss naturligt att inte skynda på denna stund för att få ut så mycket som möjligt om deras syn och åsikter om genus och jämställdhet. Intervjufrågorna har en viss ordning, men vi började med lättsamma frågor för att avdramatisera det hela så att det inte känns så stort och att informanterna inte känner att man ska ”svara rätt” eller det man tror att vi vill höra.

Vi besökte informanternas arbetsplatser, vilket gick bra även om det kunde komma små avbrott, till exempel barn som hade någon fråga om något. Men det kändes som om det föll naturligt att prata om dessa frågor (se bilaga A) när man befann sig i verksamhetsmiljön.

Enligt Fägerborg i boken *Etnologiskt fältarbete* (1999) skriver hon att om intervjuaren inte kommer på något att fråga eller om den som intervjuas inte vill eller kan svara, att den tystnaden som uppstår känns väldigt lång, fast egentligen rör det sig bara om några sekunder. Med andra ord att pauser inte är farliga utan tvärtom, ett bra tillfälle till eftertanke och vila i samtalet.

Vi dokumenterade med hjälp av papper och penna. Det som är negativt med detta är att det kan vara lite svårt att hinna med att få ner allt som sägs. Vi tog det lugnt och tyckte pauserna var välbehövliga och inget negativt. Vi anser att vi fick med relevant och intressant kunskap om informanternas syn och åsikter.

5.4 Urval och avgränsningar

Vi gjorde intervjuer med pedagoger på två olika förskolor för att se hur det jobbar med frågor som rör genus och jämställdhet. Vi valde att göra denna jämförande studie på två förskolor för att se om det fanns likheter samt olikheter i pedagogernas arbetssätt. Vi är medvetna att undersökningen kunnat se annorlunda ut om vi gjort fler intervjuer på förskolorna. Men i detta fall var det inte möjligt utan vi fick anpassa oss efter de pedagoger som fanns tillgängliga vid tillfälle. Vi är även medvetna om att resultatet skulle kunna ha sett annorlunda ut om studien gjorts på andra förskolor och med andra informanter.

På de båda förskolorna där vi utförde våra intervjuer har pedagogerna olika förkunskaper då det gäller ett genusmedvetet arbetssätt. På den kommunala förskolan, där även Anna arbetar anser sig pedagogerna arbeta genusmedvetet. De tänker på sitt förhållningssätt och har fått fortbildning i genus och jämställdhets frågor.

På den Montessoriinspirerade förskolan har man inga förkunskaper kring genus och jämställdhetsarbete. Man arbetar istället utifrån att se den enskilda individen. Nedan följer en kort beskrivning om vad Montessoripedagogik innebär.

Montessoripedagogiken bygger på en övertygelse att barnet strävar efter att utveckla sig själv och att denna utveckling följer olika ”känsliga perioder” (utvecklingsstadier). Inläringen ska därför följa dessa olika utvecklingsstadier. Vilket anses ske om barnet får arbeta så fritt som möjligt.

Pedagogernas roll inom Montessori är att observera barnen och ge dem handledning. I en Montessori verksamhet ska det finnas flera olika inlärningsmedel för barnen och olika leksaker som ska utveckla deras sinnen. Men det ska bara finnas en av varje, så att barnen delar och turas om att leka och på så sätt lära sig respekt och att dela med sig (Nationalencyklopedin 2 Juni 2010).

5.5 Presentation av informanter

Under denna rubrik kommer vi att beskriva informanterna. Gunilla och Gabriella är verksamma i samma arbetslag och arbetar på samma avdelning. De har ett genusmedvetet arbetssätt. Mia, Mario, Monika och Malin arbetar på samma förskola. Två av dessa informanter arbetar även på samma avdelning. Pedagogerna på denna förskola lägger inte något speciellt fokus på genus och jämställdhetsfrågor i sin verksamhet. De arbetar efter ett ”Montessoritänk”.

Gunilla

Gunilla är 53 år och utbildad förskollärare. Under det senaste året har Gunilla även gått en tre dagars handledarutbildning, i vilken hon lärt sig mer om genus. Syftet med denna utbildning var att Gunilla och ytterligare ett antal pedagoger skulle lära sig mer om genus för att sedan utbilda sina kollegor. Alltså arbetar Gunilla och hennes kollegor i arbetslaget genusmedvetet. Barnen på avdelningen är mellan 4-6 år gamla. Hon har varit verksam i förskolan under 25 år. I området där Gunilla arbetar är inte den kulturella mångfalden särskilt stor och många av invånarna är höginkomsttagare.

Gabriella

Gabriella är 58 år och utbildad barnskötare med ett flertal vidareutbildningar. Hon har varit verksam inom förskolan i nästan 30 år och har tidigare arbetat som kommunal

dagmamma. Gabriella och Gunilla arbetar i samma arbetslag. Alltså har även hon ett genusmedvetet arbetssätt.

Mia

Mia är 29 år och har varit verksam inom förskolan i 10 år. Förskolan är en Montessori inspirerad förskola. Mia är barnskötare och har fått några Montessorikurser via jobbet. Hon jobbar i en barngrupp där barnen är 3-5 år. I området och på förskolan finns det barn med olika etnicitet och kulturell bakgrund.

Malin

Malin är 36 år och har varit verksam i förskolan i 16 år. Malin är Montessorilärare. Hon jobbar på samma förskola som Lisa och har också åldrarna 3-5 år i sin barngrupp.

Mario

Mario är 30 år och han är utbildad barnskötare. Han har även gått en 3-årig "show artist" utbildning. Mario har varit verksam inom förskolan i 2 år. Just nu arbetar han på en Montessoriinspirerad förskola på en avdelning där barnen är mellan 3-5 år. Förskolan är belägen i den norra delen av en storstad. Barnen på förskolan har olika kulturella bakgrunder.

Monika

Monika är 29 år och har arbetat inom förskolan i 10 år. Hon har en 2-årig Montessori-utbildning som sträcker sig för åldrarna 3-9 år. Monika arbetar på en Montessoriinspirerad förskola på en avdelning där barnen är mellan 3-5 år. Hon har ingen utbildning inom genuspedagogik, men hon tycker att genus och jämställdhet genom syrade hela hennes utbildning. Detta eftersom Montessoripedagogiken handlar om att man ska utgå från individen.

5.6 Hur vi valt att analysera intervjuerna

Vi har valt att kategoriserat upp citaten utifrån våra intervjufrågor, för att göra det tydligt att se vilken fråga som citaten behandlar. Detta analysupplägg har vi hämtat inspiration till från studien "*Att en pojke kan leka med dockor, det är inte tokigt*" (Adolfsson Freij & Keskiärrä, 2009). Under varje kategori har vi ett eller flera citat från våra informanter, som följs av en analys. Varje kategori avslutas med en sammanställning som visar likheter och olikheter mellan våra två förskolor.

5.7 Etiska överväganden

De etikregler som gäller i Sverige idag och som vi har valt att hänvisa till kommer från vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (1990).

Syftet med de forskningsetiska principerna är att ge normer för förhållandet mellan forskare och undersökningsdeltagare så att man vid en eventuell konflikt kan ge en god avvägning mellan forskningskravet och individskyddskravet.

Informationskravet: *Forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte.* (s. 7 Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning 1990)

Vi var noga med att tala om vårt syfte med studien innan vi påbörjade intervjuarbetet med våra informanter på de båda förskolorna där vi utförde intervjuerna. De informerades också om villkoren för deltagandet samt att deltagandet var frivilligt och att möjlighet till att dra sig ur fanns.

Konfidentialitetskravet: *Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.* (s. 12 Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning 1990).

I vår studie har vi tagit hänsyn till detta krav genom att figurera alla våra informanternas namn. Vi har också medvetet valt att inte tala om i vilken stad och på vilka förskolor som våra informanter är verksamma. Alla våra intervjuer kommer även efter användandet att förstöras.

6 Resultat och analys

Vi inledde vårt examensarbete med att intervjua ett antal pedagoger från två olika förskolor i en större stad i Sverige. Det ena arbetslaget har som vi tidigare nämnt förkunskaper och arbetar aktivt med genus och jämställdhetsfrågor i förskolemiljön. Det andra arbetslaget ägnar sig mer åt Montessoripedagogik och har därför ett annat arbetssätt. Vi kommer här i vår resultatdel att göra en jämförelse mellan förskolorna för att klargöra likheter och skillnader mellan dem.

För att visa på variationen, har vi efter analys av materialet valt att dela in resultaten efter kategorier och efter varje kategori kommer vi att göra en sammanställning som visar på skillnader och likheter mellan förskolorna.

När vi använder oss av begreppet barn i detta sammanhang så menar vi de 3-6åringar som går på de förskolor där våra informanter och vi själva är verksamma. När vi skriver informanter så menar vi således de verksamma vuxna vi intervjuat.

6.1 Pedagogers tankar om begreppet genus

Under intervjuerna ställdes frågan *Vad är genus för dig?* Denna fråga ställde vi för att ta reda på om det fanns skillnader eller likheter mellan de två förskolorna, gällande begreppet genus. Då svaren skilde sig åt och informanterna hade delade uppfattningar har vi valt att dela in svaren i fem olika kategorier. Vi väljer att redogöra för kategorierna var och en för sig.

6.1.1 Kategori 1- Genus som likabehandling

I uppfattningarna inom denna kategori beskriver informanterna genus som likabehandling. Tre av informanterna menar att genus och likabehandling hänger ihop, men de beskriver det på lite olika sätt. En av informanterna beskriver att genus är kön men inte bara manligt och kvinnligt, utan att det även innefattar att alla ska ha lika villkor och möjligheter.

Kön, men inte bara man eller kvinna. Hänger mycket ihop med likabehandling. Genus och likabehandling "sitter ihop". Alla ska ha samma möjligheter och villkor.

Gunilla

En annan informant förklarar att begreppet genus innebär att alla ska ha samma möjligheter och förutsättningar oavsett kön. Informanten menar att man ska kunna göra allt oberoende kön.

Att alla ska kunna göra allting oavsett vilket kön man tillhör. Man ska ha samma möjligheter och förutsättningar oavsett kön.

Gabriella

I en annan uppfattning av begreppet genus beskriver en av informanterna att genus handlar om likabehandling. Med likabehandling menar denna informant att man inte ska bli diskriminerad och man ska ha samma förutsättningar inom arbetslivet oavsett kön.

Det handlar om likabehandling, att man inte diskriminerar och att man har lika rättigheter inom yrken och lön, oavsett kön.

Mario

6.1.2 Kategori 2- Genus är att arbeta genusmedvetet

Uppfattningen inom denna kategori beskrivs av informanterna som att genus är att arbeta genusmedvetet. Två av informanterna delar denna uppfattning. En av informanterna beskriver att begreppet genus innefattar att man som pedagog ska arbeta utifrån ett genusperspektiv.

Det är pojke och flicka. Att man som pedagog ska jobba bra utifrån ett genusperspektiv

Mia

Den andra informantens uppfattning beskriver att genus är hur man som pedagog behandlar de olika könen beror på hur genusmedveten pedagogen är.

Hur man behandlar pojkar och flickor. Men det blir olika beroende på hur medveten man är, vilket jag inte alltid anser mig vara. Jag kan till exempel säga: vilken söt klänning du har! Eller: Fräck tröja du har!

Malin

6.1.3 Kategori 3- Genus är förhållandet mellan könen.

I uppfattningen inom denna kategori beskrivs genus som kön. Informantens uppfattning är att genus är kön, och tänker automatiskt på pojke och flicka när hon hör begreppet genus.

Genus för mig är kön. Det jag tänker på är pojke och flicka.

Monika

6.1.4 Sammanställning av kategorier om begreppet genus.

Informanternas uppfattningar kring begreppet genus kan sammanställas i tre kategorier. I kategori 1- *Genus är likabehandling* beskriver informanterna att genus handlar om likabehandling. Informanterna anser att genus är att alla ska ha samma möjligheter oavsett kön. I denna kategori återfinnes två informanter från den genusmedvetna och en informant från den Montessoriinspirerade förskolan. Hur informanterna har svarat är snarlikt. Både Mario och Gunilla har beskrivit begreppet genus med ordet likabehandling. Dessa två informanter arbetar på olika förskolor, så hur begreppet genus beskrivs av dessa informanter är samma, även om en av förskolorna arbetar genusmedvetet. Kategori 2- *Genus är att arbeta genusmedvetet* beskriver informanterna att genus är att arbeta genusmedvetet. Informanterna inom denna kategori sätter in begreppet genus i skolans värld i sin beskrivning. Här tar informanterna upp att pedagogens roll spelar in hur man behandlar pojkar och flickor. En informant beskriver att det beror på hur medveten man som pedagog är. Den andra informanten beskriver att genus är att pedagogen arbetar utifrån ett genusperspektiv. Båda informanterna som har denna uppfattning arbetar på den Montessoriinspirerade

förskolan. Kategori 3- *Genus är förhållande mellan könen* beskrivs begreppet genus som kön. Alltså det biologiska könet man föds till. En informant har denna uppfattning. Informanten menar att genus är pojke och flicka. Informanten med denna uppfattning arbetar på den Montessoriinspirerade förskolan.

Genom att dela in informanternas svar i kategorier kan se att på den genusmedvetna förskolan beskriver de båda informanterna att genus är likabehandling, medan på den Montessoriinspirerade förskolan beskriver informanterna genus på olika sätt. Deras beskrivning av begreppet genus är utspritt bland alla tre kategorierna.

6.2 Pedagogers tankar om begreppet jämställdhet

Under intervjuerna ställdes även frågan *Vad är jämställdhet för dig?* Vi hade med denna fråga för att det är ett centralt begrepp i vår studie, samt att det är ett begrepp som är en del även i läroplanen. Jämställdhet är ett obligatoriskt uppdrag. Med denna fråga ville vi få reda på om det finns skillnader och likheter mellan förskolorna när det gäller begreppet jämställdhet. Utifrån informanternas svar kunde vi dela in dem i tre olika kategorier, kategori 1- *Jämställdhet är likabehandling*, kategori 2- *Jämställdhet är delat ansvar*, kategori 3- *Jämställdhet är förhållande mellan kvinnor och män i samhället*.

6.2.1 Kategori 1- Jämställdhet är likabehandling

Uppfattningen i denna kategori är att jämställdhet är detsamma som likabehandling. Informanten anser att man ska behandla alla lika oavsett kön, kultur och bakgrund. Att alla har lika värde.

Jämställdhet för mig är att alla behandlas lika och att alla har lika värde. Trots kön, kultur och bakgrund.

Monika

En liknande uppfattning hade vår informant Gunilla som menade att jämställdhet är att det inte spelar någon roll om man är man eller kvinna, att man inte ska särbehandlas.

Det spelar ingen roll om jag är man eller kvinna. Jag ska kunna göra vad jag vill. Inte särbehandla någon på grund av kön eller annan anledning.

Gunilla

För dessa informanter så betyder begreppet jämställdhet att man inte under några aspekter ska särbehandla individer. Informanterna ser alla individer oavsett kön.

6.2.2 Kategori 2- Jämställdhet är delat ansvar

Uppfattningen i denna kategori är att jämställdhet innebär delat ansvar mellan kvinnor och män i hemmet, även att både mannen och kvinnan jobbar heltid.

Att både kvinnan och mannen jobbar heltid. Att man delar på ansvar i hemmet som att ta hand om barnen, städning.

Malin

För vår informant Malin så förknippar hon begreppet jämställdhet med husliga sammanhang, jobb och ansvar.

6.2.3 Kategori 3- Jämställdhet är förhållandet mellan kvinnor och män i samhället

Uppfattningarna i denna kategori jämställdhet, är att män och kvinnor ska ha samma rättigheter och skyldigheter i samhället. Informanten menar att det ska vara jämställt mellan kvinnor och män.

Att det ska vara jämställt mellan kvinnor och män i samhället

Mia

En annan informant med samma uppfattning beskriver att jämställdhet är att alla ska ha lika lön för lika arbete.

Att man ska ha lika lön för lika arbete och bli behandlad lika Alla ska ha samma rättigheter och skyldigheter.

Gabriella

En av informanterna anser att jämställdhet innefattar lika förutsättningar.

Lika förutsättningar och jämställt för vuxna på en arbetsplats

Mario

Dessa tre informanter i denna kategori ser jämställdhetsbegreppet utifrån samhället, bland annat när det gäller jobb och arbetsplats sammanhang. Där individens rättigheter och skyldigheter står i centrum.

6.2.4 Sammanställning av kategorier om begreppet jämställdhet

Uppfattningarna om begreppet jämställdhet sorterades in i 3 kategorier. I kategori 1- *jämställdhet är likabehandling* beskrivs jämställdhet som likabehandling och att det handlar om lika värde oavsett kön, bakgrund och kultur. Informanterna ser begreppet ur ett individ perspektiv. Två av informanterna beskriver detta förhållningssätt. Den ena arbetar på den genusmedvetna förskolan och den andra arbetar på den Montessoriinspirerade förskolan. I kategori 2- *jämställdhet är delat ansvar* beskrivs jämställdhet att det ska vara lika mycket ansvar mellan könen när det gäller hemmet

och jobb. En av våra informanter från den Montessoriinspirerade förskolan har denna uppfattning.

I kategori 3- *Jämställdhet är förhållandet mellan kvinnor och män i samhället* definieras jämställdhet att man ska ha samma rättigheter och skyldigheter i samhället. Denna uppfattning kan knytas an till hur Wedin (2009) beskriver begreppet. Hon menar precis som informanterna att män och kvinnor ska ha samma möjligheter i samhället och kunna forma sig själv som människor och ha samma inflytande. Informanterna beskriver också att kvinnor och män ska ha lika förutsättningar på en arbetsplats. De beskriver alltså jämställdhet hur en kvalitativ aspekt, vilket vi tidigare beskrivit, som att båda könen ska ha samma möjlighet att påverka. Tre av våra informanter delar denna uppfattning. Två av dem arbetar på den Montessoriinspirerade förskolan och en från den genusmedvetna förskolan.

Det man kan se efter denna sammanställning, så har den Montessoriinspirerade och den genusmedvetna förskolan samma syn på begreppet jämställdhet.

Begreppet jämställdhet för informanterna innefattar ett större perspektiv än bara verksamheten på förskolan.

6.3 Pedagogers arbetslagsdiskussioner kring begreppen genus och jämställdhet

Under intervjuerna ställde vi frågan *Hur går diskussionerna kring genus och jämställdhet i ert arbetslag?* Denna fråga ställde vi för att vi ville ta reda på om det fanns likheter och skillnader mellan de olika förskolorna, eftersom informanterna på de båda förskolorna arbetar utifrån olika slags pedagogik och har som vi tidigare nämnt olika förkunskaper kring genus och jämställdhetsfrågor. Vi har valt att dela in svaren efter två kategorier som vi kunde urskilja.

6.3.1 Kategori 1- Diskussioner kring genus och jämställdhet

I uppfattningarna i kategori 1 beskriver informanterna hur de för genusmedvetna diskussioner i arbetslaget. Vad och hur man beskriver är dock olika. I det första citatet beskriver man vad man har kommit fram till i diskussionerna och vad man gör i barngruppen. Det påpekas också att det är spännande att arbeta genusmedvetet.

Vi håller på med pedagogisk tid. Vi sitter i grupper där vi arbetar med genusfrågor med hjälp av handledare. Där får vi uppgifter att arbeta med till nästa gång. Detta diskuterar vi mycket kring. Vi får se efter hur vi har inrett lokalerna efter ett genusperspektiv. Vi har kommit fram till att använda oss av valkort för att tussa ihop barnen i aktiviteter som de inte väljer själva. Detta är ett genustänk - spännande!

Gabriella

I det andra citatet beskriver informanten precis som ovan att man för genusmedvetna diskussioner, men det reflekteras tydligt över att även om man för medvetna diskussioner så kommer man ändå på sig själv ibland. Informanten är alltså medveten om att det traditionella tankesättet sitter djupt rotat och är svårt att ändra på.

Vi är genusmedvetna när vi diskuterar i arbetslaget. Man kommer ändå på sig själv i vissa traditionella fällor som man går i. Vi påminner varandra.

Gunilla

Uppfattningen beskriver att det är viktigt att granska sig själv som pedagog samt att våga diskutera och reflektera med sina kollegor. Man ska inte vara rädd för att påminna varandra. Ett kritiskt synsätt kan hjälpa till att föra det genusmedvetna arbetet framåt.

Den tredje informanten i kategori 1 beskriver precis som de två övriga i kategorin att man i arbetslaget diskuterar kring genusfrågor på planeringen. Det hon inte nämner är att man för diskussionerna ur ett genusperspektiv, utan man pratar mer om barnet ur ett individperspektiv. Det är viktigt för denna informant att man ser till varje individ och anpassar verksamheten utifrån barnens behov och då inte beroende av om det är pojkar eller flickor.

Vi diskuterar kring det [genus] på vår planering. Det som vi tar upp är att alla ska bli sedda och få lika mycket tid.

Monika

6.3.2 Kategori 2- Diskussionerna berör andra frågor

I uppfattningarna i kategori 2 beskriver två av informanterna att diskussionerna kring genus och jämställdhet inte ges något utrymme i arbetslagen. Det förekommer alltså ingen reflektion gällande ett genusmedvetet arbetssätt. Hur informanterna väljer att beskriva för oss hur diskussioner i arbetslagen går skiljer sig däremot åt. I det första citatet beskriver man att diskussionerna berör andra frågor och man väljer att inte nämna varför frågorna inte diskuteras. Man väljer istället att berätta att man diskuterar andra frågor istället.

Nej vi diskuterar inte kring detta [frågor som berör genus], men vi pratar om hur vi delar upp det övriga arbetet i arbetslaget.

Mario

I det andra citatet ges en närmare reflektion till varför man inte diskuterar kring genus och jämställdhetsfrågor. Informanten i fråga tycker att barnen, både pojkar och flickor leker bra tillsammans som de gör och därför behöver man inte arbeta genusmedvetet. Man ser alltså inte ur ett genusperspektiv. Informanten upplever att alla är nöjda och att verksamheten flyter på.

Inte så mycket för att det går så bra. Barnen leker så bra ihop tillsammans.

Mia

Denna tanke, att barnen leker bra tillsammans utan att man som pedagog ser med "genusglasögon" kan återkopplas till tidigare forskning som gjorts på bland annat Tittmyran och Björntomten. Där var pedagogerna också övertygade om att de arbetade genusmedvetet då barnen lekte tillsammans. Men vid närmare efterforskningar visade sig så inte vara fallet.

6.3.3 Sammanställning av kategorier kring informanternas arbetslagsdiskussioner

Uppfattningarna om informanternas tankar kring arbetslagets diskussioner har sammanställts i två kategorier. I kategori 1- *Diskussioner kring genus och jämställdhet* beskriver tre av informanterna att de för genusmedvetna diskussioner i sitt arbetslag. Det är dels Gunilla och Gabriella som är verksamma i samma arbetslag

och arbetar aktivt med att vara genusmedvetna, men också Monika som arbetar på den Montessoriinspirerade förskolan och har ett mer individanpassat arbetssätt. Vi kan dock se skillnader på hur informanterna beskriver att diskussionerna går. Gunilla och Gabriella tycks reflektera mer genusmedvetet än vad Monika gör. Gunilla beskriver att man påminner varandra när man fastnar i "det traditionella". Gabriella är väldigt entusiastisk över det genusmedvetna arbetssättet och berättar gärna hur arbetslaget arbetar. Hon beskriver bland annat att arbetslaget använder sig av valkort för att få barnen att leka lekar som de annars inte gör. Tidigare forskning, menar Wedin (2009), visar på att valstunder är bra för barnen då de får förtrogenhet med allt material och möjlighet att leka över könsgränserna. Stina berättar även hon att man diskuterar kring genus i arbetslaget, men hon reflekterar inte över att man ska försöka bryta de traditionella könsrollerna, utan man diskuterar utifrån individen istället.

I kategori 2- *Diskussionerna berör andra frågor* beskriver informanterna att man inte diskuterar kring genus överhuvudtaget, man ägnar sig istället åt andra diskussioner. Man menar också att genusdiskussioner inte behöver beröras, då arbetet med barnen tycks gå bra ändå. I denna kategori vill vi påpeka att endast informanter från den Montessoriinspirerade förskolan hamnade inom denna kategori.

6.4 Pedagogers tankar om hur genus framställs i förskolan

Under våra intervjuer ställde vi frågan *Vad är det första spontana du tänker på när du hör ordet pojke/flicka?* Genom att ställa frågan, ville vi ta reda på våra informanternas tankar och funderingar när det gäller deras syn på pojkar och flickor, alltså de biologiska könen. Genom att ställa frågan om hur informanterna spontant tänker när de hör begreppen pojke och flicka, ville vi undersöka om synsätten på könen påverkar verksamheten utifrån ett genusperspektiv.

På frågan om vad de första spontana tankarna är när våra informanter hör orden pojke och flicka kunde vi urskilja två olika uppfattningar.

6.4.1 Kategori 1- Stereotypa föreställningar

I uppfattningarna i kategori 1 beskriver tre av informanterna för oss hur de tänker kring pojkar och flickor. Alla tre citaten beskriver hur informanten i fråga anser att flickor och pojkar är, alltså egenskaper för de biologiska könen. Här är det könen som står i fokus och inte individen i sig. I det första citatet menar Mario att pojkar använder sin fantasi för att konstruera och skapa. Pojkarna lekar också mest lekar, där inte så många barn är inblandade. Flickorna, till skillnad från pojkarna, anser informanten, tycker om att leka rollekar där flera barn agerar tillsammans med varandra. Flickorna bryr sig också mer om sitt utseende samt vilka kläder man har på sig.

Pojkar är lekfulla och leker med klossar, kappla stavar och lego. Flickor är intresserade kläder och utseende, leker mamma-pappa, barn. Flickor grupperas mer än pojkar.

Mario

I det andra citatet beskriver Mia precis som Mario att pojkar tycker om att bygga och konstruera. Men hon menar också på att pojkar tycker om att göra aktiviteter där flera barn agerar tillsammans, som till exempel att spela fotboll. Informanten beskriver

också att pojkar är mer aktiva än flickor och tycker om att röra på sig, medan flickor tycker om att leka stillsamma lekar som till exempel att pyssla.

Pojkar spelar fotboll, leker pang pang och tycker om att bygga. Flickor är prinsessiga, tycker om fina kläder. De pärlar och pysslar.

Mia

I det tredje och sista citatet i denna kategori beskriver informanten vad flickor och pojkar har för egenskaper. Hon menar att flickor är söta och pojkar är busiga. Hon beskriver också att hon gjort observationer i butiker och sett att pojk- och flickavdelningarna är delade där. Att pojkar och flickor har olika färger på kläderna är något Malin ser som en skillnad mellan könen.

Pojkar är busiga och har snickarbyxor och har busigt hår och flickor är söta. Det är väldigt uppdelat i kläddaffären med färger med mera.

Malin

Pojkar och flickor i denna kategori beskrivs med olika egenskaper. Pojkar är busiga, aktiva och använder snickarbyxor, medan flickor betraktas som söta, lugna, prinsessiga samt fixerade vid sitt utseende.

6.4.2 Kategori 2- Individer oavsett kön

I uppfattningarna i kategori 2 beskriver resterande tre informanter hur det tänker när de hör orden pojke och flicka. Denna kategori skiljer sig åt från kategori 1. I denna kategori pekar inte informanterna på att de tänker på några skillnader när de hör pojke och flicka, utan man tänker på barn i allmänhet.

Jag kan inte säga att jag tänker något speciellt. Jag tänker barn.

Gabriella

Monika tänker precis som Gabriella på barn, men hon har utvecklat sin tanke lite mer. Informanten menar att hon förknippar pojkar och flickor med liv och rörelse och inte med några speciella egenskaper beroende på om det är pojkar och flickor. Hon ser alla som individer.

Tänker att de är barn, både pojkar och flickor, men inget speciellt just när jag hör pojke eller flicka. Liv och rörelse i så fall.

Monika

Även i det tredje citatet ser informanten pojkar och flickor som individer, men trots det, så påpekar hon att alla barn är olika. Personlighetsdragen är det som gör att barn blir olika enligt Gunilla. Hon beskriver också att hon själv gillar rejäla tag, men om det är pojkar eller flickor spelar ingen roll.

Jag ser varje barn som individ. Att vi är olika beror egentligen på vad för typ av person man är. Jag själv gillar mer rejäla tag, men det spelar ingen roll om det är pojkar eller flickor.

Gunilla

6.4.3 Sammanställning av pedagogers tankar kring hur genus framställs i förskolan

Uppfattningarna om informanternas tankar kring hur genus framställs i förskolan har sammanställts i två kategorier. Inom kategori 1- *Stereotypa föreställningar* beskriver informanterna barnen utifrån typiska stereotypa föreställningar. Dessa tre informanter som hamnade inom denna kategori arbetar alla på den Montessoriinspirerade förskolan. Informanterna beskriver pojkar och flickor med olika egenskaper och betraktar könen som olika. Pojkarna betraktas som aktiva och rörliga, medan flickorna ses som lugna och stillsamma. Denna beskrivning kan vi återknyta till citaten på sidan 10 där vi refererat till Henkel (2006), som beskriver hur vi vuxna har olika förväntningar på pojkar och flickor. Könen beskrivs med olika egenskaper, vilket gör att de stereotypa egenskaperna behålls. Vi kan även återknyta till Wedin (2009), som menar att det som är viktigt i förståelsen av genus är att: *"kön är något som görs i en ständigt pågående process genom upprepandet av olika handlingar"* (Wedin 2009 s. 48). Könet blir alltså till genom att så kallade *könsnormer* (Wedin 2009 s. 48) upprepas och används i vardagen. I denna kategori kan vi även se en koppling till teorin om genusordningen som vi presenterat tidigare i studien. Teorin går ut på att det manliga och kvinnliga i samhället hålls isär, alltså vi delar in människor och händelser i kategorier som handlar om manligt och kvinnligt. Det manliga och kvinnliga ses som varandras motsatser (Wedin 2009).

I kategori 2- *Individer oavsett kön* beskriver informanterna barnen som individer istället för att påstå att pojkar och flickor är olika. Informanterna ser till varje individ och gör ingen skillnad mellan könen. Denna kategori kan vi återknyta till förskolans läroplan (lpfö98) vilken genomsyras av att barnen skall ses om individer och inte betraktas som olika beroende på om de är pojkar eller flickor. Informanterna i denna kategori beskriver att anledningen till att barn är olika beror på varje individs egenskaper. Inom denna kategori hamnade både Gunilla och Gabriella som arbetar genusmedvetet, men också Monika som arbetar på den Montessoriinspirerade förskolan.

6.5 Pedagogers tankar om att bredda könsrollerna och att vara en bra förebild

Under vår intervju ställde vi även frågan *Hur agerar du som pedagog för att vara en bra förebild och bredda könsrollerna*. Genom att ställa dessa frågor vill vi få reda på våra informanternas tankar och funderingar när det gäller hur de som pedagoger agerar för att vara en bra förebild och bredda könsrollerna. På denna fråga hade informanterna två olika uppfattningar. Dessa två uppfattningar har vi valt att dela in i två olika kategorier, kategori 1- *Att bredda den stereotypa könsrollen* och kategori 2- *Att bredda könsrollerna genom aktivt deltagande*.

6.5.1 Kategori 1- Att bredda den stereotypa könsrollen

I uppfattningarna inom kategori 1 har tre av informanterna beskrivit att de som pedagoger breddar könsrollerna genom att som agera motsatt mot den stereotypa

könsrollen. En av informanterna beskriver att den manliga personalen använde rosa kläder, medan den kvinnliga personalen använde blåa kläder, på detta sätt försökt de bredda könsrollerna. Detta gjordes för att visa barnen att till exempel pojkar kan också ha rosa. Ett annat sätt att bredda barnens könsroller var att läsa böcker som har genustanken i fokus. Informanten menar även att det är viktigt att uppmuntra barnen i könsrelaterade situationer.

Vi har till exempel bytt färgerna, alltså den manliga personalen satte på sig rosa skjorta och den kvinnliga använde blått. Detta för att visa att pojkar också kan ha rosa på sig. Vi läser böcker om genus. Dessa böcker slutar ofta med att prinsen blir räddad av prinsessan i stället för tvärt om. Hur vi arbetar med genus och hur man framför det till barnen är lite olika beroende på de situationer som uppstår. Det är viktigt att uppmuntra och förklara att om en pojke vill klä ut sig till en prinsessa är det inte fel.

Monika

En annan informants uppfattning på hur man som pedagog kan bredda barnens könsroller var att som kvinnlig pedagog använda jeans.

Jag har till exempel jeans på mig. Just nu vill flickorna bara ha på sig klänningar och kjol, och jämför med varandra. Det tycker även om när jag som "fröken" kommer med klänning osv. men därför vill jag ibland bryta detta med jeans.

Malin

En annan informant ansåg sig bredda könsrollerna genom att visa barnen att även flickor gillar sport och kan delta i olika sporter.

Vi kommer aldrig ifrån att i samhället att kvinnor är kvinnor och män är män, men jag är en väldigt sportig och energisk tjej och det tycker jag visar ger barnen en bredare bild av hur en tjej kan vara.

Mia

6.5.2 Kategori 2- Att bredda könsrollerna genom aktivt deltagande

I uppfattningarna inom denna kategori beskriver informanterna hur man kan bredda könsrollerna genom aktivt deltagande. Mario beskriver, att som pedagog vill han göra barnen nyfikna genom att själv visa barnen materialet.

Som en bra förebild visar jag materialet innan, vilket gör att barnet får en nyfikenhet och vilja. Jag använder även musiken för att lyfta de barn som inte har ett intresse av det från början och det funkar jättebra.

Mario

En likvärdig uppfattning har informanten Gunilla. För att bredda könsrollerna försöker Gunilla att ta tillvara på de situationer som innehåller aktiviteter där man visar olika känslor. Det Gunilla vill göra i dessa situationer är att genom aktivt deltagande försöka att stärka det som är mindre vanligt för det könet.

Jag tar tillvara på alla situationer som jag kan, där man kan visa på olika aktiviteter och sätt att visa känslor på mm. Genom att delta i aktiviteter med barnen försöker jag att förstärka det som är "mindre vanligt" för just den individen.

Gunilla

6.5.3 Sammanställning av pedagogers tankar om att bredda könsrollerna

Uppfattningarna kring pedagogers tankar om att bredda könsrollerna kunde vi dela in i två olika kategorier. Kategori 1- *Att bredda den stereotypa könsrollen* beskriver informanterna, att man kan bredda genom att man som pedagog kan tänka på hur man klär sig. Tre informanter delar denna uppfattning och alla tre arbetar på den Montessoriinspirerade förskolan. Informanterna tar upp hur man som pedagog kan bredda könsrollerna genom kläder och hur vi som pedagoger agerar när vi är bland barnen. Kategori 2- *Att bredda könsrollerna genom aktivt deltagande* beskriver informanterna att delta aktivt kan bredda könsrollerna. Genom att delta i lekar och andra aktiviteter vill de göra barnen nyfikna och skapa ett intresse även i lekar som är mindre vanliga inom det könet. Inom denna kategori delar två av informanterna denna uppfattning. En av dem arbetar på den genusmedvetna förskolan och den andra informanten på den Montessoriinspirerade förskolan. Genom att vi har delat upp svaren i två olika kategorier kan vi se att informanterna från de två förskolorna inte helt delar samma uppfattning. På den Montessoriinspirerade förskolan vill man bredda könsrollerna genom kläder och fritids intressen. Medan man på den genusmedvetna förskolan vill bredda könsrollerna genom att aktivt delta i olika aktiviteter med barnen.

6.6 Pedagogers förhållningssätt i genus och jämställdhetsfrågor

Den sista frågan som vi ställde till våra informanter var *Hur skulle du vilja beskriva ditt eget förhållningssätt till frågor som rör genus och kön.* Med denna fråga vill vi ta reda på hur informanterna själva beskriver sitt förhållningssätt, när det gäller genus och jämställdhet. Utifrån våra informanters svar kunde vi dela in dem i tre olika kategorier, kategori 1- *Ett jämställt förhållningssätt*, kategori 2- *Ett stereotypt förhållningssätt*, kategori 3- *Ett positivt förhållningssätt*.

6.6.1 Kategori 1- Ett jämställt förhållningssätt

Uppfattningen av kategori 1 är att informantens förhållningssätt är ur ett jämställt perspektiv. Informanten beskriver att hon bemöter alla barnen lika, oavsett kön.

Jag hoppas att jag bemöter alla barnen lika, oavsett om det är en pojke eller en flicka. Men det finns säkert att jobba på.

Monika

En av informanterna som delar denna uppfattning beskriver att sitt förhållningssätt till mesta dels är jämställt.

Att jag är jämställd överlag.

6.6.2 Kategori 2- Ett stereotypt förhållningssätt

I uppfattningarna till denna kategori beskrivs ett stereotyp förhållningssättet. Informanten menar att hur vi uppfattar män och kvinnor är djupt rotat. Hon anser att pojkar och flickor är olika, och att "genustänk" har blivit överdrivet. Informanten menar att det är viktigare att lyssna till varje individ, så att de får bättre självkänsla och trygghet.

Det är inrotat i oss människor att män och kvinnor är på ett visst sätt. Det är för mycket fokus på genus. Det är viktigt att man istället ser individen och lyssnar på dem och lyfter dem.

Malin

En annan informant som delar denna uppfattning beskriver förhållningssättet på ett likvärdigt sätt.

Män är män och kvinnor är kvinnor. Ibland blir det för överdrivet [med genustänk], samhället är och ska vara som det är för att vi är olika.

Mia

6.6.3 Kategori 3- Ett positivt förhållningssätt

Uppfattningen av kategori 3 är att informanterna har "öppna" och positiva förhållningssätt. De går inte efter några speciella ramar, utan är öppet sinnade och mottagliga för nya tankar och idéer när det gäller att bemöta barnen i verksamheten.

Jag har ett öppet och positivt förhållningssätt, gentemot genus. Jag tycker att det är väldigt roligt att hålla på med detta, fast ibland svårt.

Gabriella

En annan informant som också anser sig ha ett positivt förhållningssätt menar dock på att det kan vara svårare att ha liknande förhållningssätt utanför verksamheten. Ute i samhället och i hemmet är det svårare att komma ifrån de traditionella fördomarna. I en verksamhet har du möjlighet att förändra, men en förändring i samhället krävs det fler som engagerar sig för att bryta traditionella mönster och fördomar.

På jobbet är jag medveten och känner mig positiv till mitt förhållningssätt kring genus, men där hemma är det svårare när det kommer till traditionella fördomar.

Gunilla

6.6.4 Sammanställning av pedagogers förhållningssätt i genus och jämställdhetsfrågor

Uppfattningarna om pedagogernas förhållningssätt sorterades in i tre kategorier. I kategori 1- ett jämställt förhållningssätt bemöter informanterna barnen i

verksamheten jämställt. De bemöter barnen lika oavsett kön. Två av informanterna delar denna uppfattning. De båda arbetar på den Montessoriinspirerade förskolan. I kategori 2- *ett stereotypt förhållningssätt* bemöter informanten barnen med ett stereotypt förhållningssätt. De förhåller sig olika beroende av kön, för att pojkar och flickor är olika. Informanterna inom denna kategori tycker att man ska se till individen, inte till könet. Två av informanterna delar denna uppfattning och de båda arbetar på den Montessoriinspirerade förskolan. I kategori 3- *ett positivt förhållningssätt* bemöter informanterna barnen i verksamheten positivt. Med ett öppet sinne och mottaglig för nya idéer och tankar när det gäller bemötande av barn i verksamheten. Två av informanterna delar denna uppfattning. De båda arbetar på den genusmedvetna förskolan.

Genom att dela in svaren i olika kategorier kan vi se tydliga skillnader mellan de två förskolorna när de gäller pedagogers förhållningssätt. Informanterna från den Montessoriinspirerade förskolan delar uppfattningarna i kategori 1 och 2. De anser att de förhåller sig jämställt. De tycker att man ska se till individen oavsett vilket kön barnet har. Informanterna på denna förskola tycker att det är alldeles för mycket fokus på genus, pojkar är ju trots allt pojkar och flickor är flickor. Eftersom vi är olika tycker de att man ska utgå från individen. Medan informanterna från den genusmedvetna förskolan delar uppfattningen i kategori 3. De anser sig ha ett öppet förhållningssätt kring genus. Informanterna på denna förskola tycker att de är medvetna när det gäller genus, i alla fall på arbetet. Men det är svårare i samhället och hemma att komma ifrån de traditionella tänket, när det gäller genus.

7 Slutdiskussion

Syftet med denna studie var att undersöka ett antal pedagogers föreställningar och tankar kring genus och genusmedvetenhet i förskolan. Vi gjorde en jämförande studie på två förskolor med olika arbetssätt. Den ena förskolan arbetar genusmedvetet och den andra arbetar Montessoriinspirerat. Vi kommer i denna slutdiskussion att knyta an vårt resultat för uppsatsen till våra tre frågeställningar som genomsyrat studien. Detta kommer att ske i en löpande text.

Samtliga av våra informanter har varit verksamma inom förskolan i flera år och arbetssätten på de båda förskolorna ser olika ut. Vi har under studiens gång märkt att ett genusmedvetet arbetssätt påverkar pedagogers syn på pojkar och flickor. Vi kunde i våra intervjuer urskilja relevanta skillnader i svaren. Vi har märkt att de informanter som arbetar genusmedvetet har en annan syn på pojkar och flickor än vad informanterna från den Montessoriinspirerade förskolan har. På den genusmedvetna förskolan beskriver man inte pojkar och flickor som olika. De benämner istället barnen som individer med olika personlighetsdrag. Detta är oberoende av om det är pojkar eller flickor. Vi vill påpeka att det kan vara lätt att man tror sig arbeta jämställt, men som Olofsson (2007) menar sitter könsmönstren väl invanda i vår egen personlighet att man inte tycks märka dem. Detta tycker vi är intressant då man kan ställa sig frågan att även om man tror sig arbeta genusmedvetet så kanske man inte gör det i den utsträckning, som man behöver för att det ska ske en nämnvärd förändring i verksamheten.

Informanterna på den Montessoriinspirerade förskolan anser generellt att pojkar och flickor är olika. Informanterna berättar utifrån stereotypa föreställningar om könen. Vi kan knyta an både Mario, Mia och Malins föreställningar till tidigare forskning som gjorts på området. Både Henkel (2006) och Rithander (1991) beskriver hur barnen i den fria leken återskapar stereotypa könsroller då de leker lekar som är typiska för könet. Henkel menar också, att det är de vuxna som styr barnen mot aktiviteter, som vi tror att de gillar och på så vis skapar vi omedvetna förväntningar på barnen.

Här kan vi som aktiva pedagoger själva känna igen oss. Det är lätt att man faller in i traditionella mönster. Detta bekräftar även Gunilla som arbetar genusmedvetet, men hon menar då att det är viktigt att man i arbetslaget påminner varandra. Hon drar paralleller till leken, *en bonde i vår by*, då man ofta av ren vana och rent spontant väljer en kille som bonde och sjunger att han tar en fru. Ett viktigt uppdrag som vi vuxna har är just att bryta dessa mönster, vilket även bekräftas av läroplanen för förskolan:

Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan ska motverka traditionella könsmönster och könsroller. Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller.

Lpfö 98 s. 6

Vad vi åter igen vill säga är att de traditionella könsrollerna sitter djupt rotade i oss. Även om man har eller tror sig ha ett genusmedvetet arbetssätt så är det lätt att man som pedagog faller tillbaka i det traditionella som är svårt att förändra. Detta är ett arbete som kommer att fortgå livet ut för både gammal som ung.

För att återknyta till tidigare forskning, som vi har refererat till, så har det framkommit att pedagoger i förskola och skola inte har tillräckligt med kunskaper för att arbeta med genus och jämställdhetsfrågor menar Wedin (2009). Vi kan dra slutsatser utifrån detta, att pedagoger måste ha kunskaper, som gör att de kan se invanda mönster och motverka dessa. Detta är något som vi anser vara mycket viktigt.

Pojkar och flickor tillskrivs dagligen olika egenskaper och olika förväntningar ställs på dem. Det är tydligt i samhället, vad som är normalt för det tilldelade könet. Barn uppfattar tidigt vad normen i samhället säger om just pojkar och flickor. Vi väljer att knyta an till citaten i inledningen. Dessa två situationer beskriver hur barnen ser på den kvinnliga och manliga normen. Eftersom vi anser att citaten är mycket relevanta väljer vi att visa dem än en gång:

Anna står i stora lekrummet och planerar inför kommande samling. Bredvid henne sitter två killar i femårsåldern och samtalar med varandra om vilket som är det snabbaste djuret. Pelle säger till Olle: "Min storasyster säger att leoparden är det snabbast djuret i världen" Medan Olle svarar: "Min storebror säger att det är geparden som är det snabbaste djuret. Jag vet att han har rätt bara för att han är kille."

Paula sitter i soffan med fyra barn och läser en bok som handlar om brandkåren och brandmän. Under sagan så säger plötsligt en av pojkarna att flickor inte kan bli en brandman för att de inte är lika starka. En diskussion uppstår. Paula läser efter en stund vidare. I slutet av sagan kommer en kvinnlig brandman att ha en aktiv roll. Några av barnen upplever detta som konstigt.

Eftersom pedagoger och vuxna i allmänhet, inte minst föräldrar, har en stor inverkan på barnen är det viktigt hur och vad man framför till dem. Vi anser att förskolan inte själv kan påverka barnen ur ett genusperspektiv, vare sig pedagogerna arbetar genusmedvetet eller inte. Det krävs att ett gott samarbete med föräldrarna för att en relevant skillnad ska visa sig. Viljan och förståelsen måste finnas från alla håll, utan den är det lätt att man faller tillbaka i traditionella mönster. Även Olofsson (2007) tar upp att man som pedagog har en svår roll, när det gäller att arbeta kring genus och jämställdhet. Det kan vara svårt att förmedla sitt budskap till föräldrarna på rätt sätt. Därför menar Olofsson (2007) att det är viktigt, som pedagog, att kunna kommunicera med alla föräldrar. Vad barnen säger och hur de pratar kommer från vad de tidigare hört och sett.

För att återknyta till vår resultatdel kan vi se att flera av informanterna på den Montessoriinspirerade förskolan ser på pojkar och flickor utifrån den typiska kvinnliga och manliga norm som råder i samhället. Teorin om genusordning bekräftar precis ovanstående. Manligt och kvinnligt hålls isär och pojkar och flickor delas in i kategorier utifrån vad som anses vara manligt och kvinnligt (Wedin 2009). En viktig slutsats som vi kan dra mellan förskolorna är att på förskolan som arbetar genusmedvetet, benämner man inte pojkar och flickor med olika egenskaper utan barnen benämns som individer med olika egenskaper och egenskaper har inte att göra med könet.

När det gäller att vara en bra förebild och hur man som pedagog ska bredda könsrollerna, är en mycket viktig och intressant fråga. Det man aldrig får glömma i detta yrke, som pedagog, är att man har en oerhört viktig roll och uppgift gentemot

barnen. Som pedagog påverkar vi dessa små individer mer än vad vi tror. Detta har vi som aktiva pedagoger kommit till insikt i mer och mer under vår tid i verksamheten.

Barnen gör det vi gör, inte det vi säger. Gens (2002) menar att barnen formas och växer upp utifrån omgivningens förväntningar. Detta är en viktig slutsats som vi har tagit under arbetets gång, därför väljer vi att upprepa oss ännu en gång.

Informanterna på den Montessoriinspirerade förskolan anser att man kan bredda den stereotypiska könsrollen via kläder. Informanterna försöker bryta det typiska "flickiga" och "pojliga" klädstil genom att tänka på vad de själva har på sig. Malin pratar om att hon har på sig jeans istället för klänning. Mia anser också att hennes sportiga och energiska egenskaper ger en bredare bild på hur en tjej kan vara. Även Monika berättade om hur de medvetet har haft på sig blåa kläder och att den manliga pedagogen haft en rosa skjorta. Något som Mario påpekar är att den aktivt deltagande rollen även är viktig för att bredda och vara en förebild. Han anser att det väcker nyfikenhet och vilja kring aktiviteter och material hos barn som inte haft något intresse för innan.

Gunilla på den genusmedvetna förskolan har liknande synsätt som Mario, att genom aktivt deltagande förstärka det som är mindre vanligt för just den individen. Precis som Henkel (2006) menar är det viktigt att "lägga till" och inte begränsa vid jämställdhetsarbete, det är viktigt att ge barnen hundra möjligheter istället för en.

Vad kan vi då dra för slutsatser mellan de olika förskolorna? Vi tycks både se likheter och skillnader. Likheterna är att informanterna på de båda förskolorna ser till varje individ och lyfter dem efter deras förutsättningar. Skillnaderna är att den genusmedvetna förskolan reflekterar mer utifrån ett genusperspektiv. De benämner inte barnen utifrån kön och egenskaper, vilket informanterna på den Montessoriinspirerade förskolan gör. De styr barnen utifrån deras kön och pratar utefter stereotypa föreställningar. Skillnader kunde även ses utifrån svaren i intervjun. De informanter som arbetar genusmedvetet hade ett mycket större intresse för att reflektera och berätta. Detta anser vi beror på deras förkunskaper. För att kunna behålla ett genusmedvetet arbetssätt menar Gens (2002) att det ständigt måste underhållas av ett genustänk som integreras till den ordinarie verksamheten.

Vad har då denna studie för relevans inom läraryrket? Jo, att som pedagog kunna se vad som skapar ojämställdhet. Med andra ord, bli medveten om sin egen omedvetenhet. Man måste ha ett öppet och positivt förhållningssätt kring genus och jämställdhet. Man ska ge barnen chansen att växa in i breda sociala roller. Och sist men inte minst måste man ha viljan att vilja förändra.

Efter detta arbete känner vi som verksamma pedagoger att vi kan ta med denna kunskap som vi införskaffat i denna studie för att påbörja och/eller utveckla ett ännu mer genusmedvetet arbetssätt.

Referens lista

Internet

Etiska hänsynstaganden www.codex.vr.se

Montessori pedagogik hämtad från www.nationalencyklopedin.se hämtad den 2 juni 2010

www.gens.se/tittmyran.pdf hämtad den 30 april 2010

Tryckta källor

Adolfsson Freij Cecilia & Keskisärkkä Katja (2009) *"Att en pojke kan leka med dockor, det är inte tokigt"* En kvalitativ intervjustudie om pedagogers uppfattning om begreppet genus och genusmedvetenhet. Norrköping: Lärarprogrammet

Bjerrum Nielsen Harriet & Rudeberg Monica (1991) *Historien om flickor och pojkar. Könssocialisation i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv*. Lund: studentlitteratur.

Delegationen för jämställdhet i förskolan SOU 2004:115 (2004) *Den könade förskolan. Om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer

- 2006:75 (2006) *Jämställd förskola - om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer

Esaiasson Peter, Gilljam Mikael, Oscarsson Henrik & Wängnerud Lena (2007) *Metodpraktikan - Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts juridik AB

Gens Ingemar (2002) *Från vagga till identitet. Hur flickor blir kvinnor och pojkar blir män*. Seminarium utbildning och förlag AB.

Hedlin Maria (2008) *Jämställdhet- en del av skolans värdegrund*. Stockholm: Liber AB

Henkel Kristina (2009) *En jämställd förskola. Teori och praktik* Falun: Scandbook AB

Hirdman Yvonne (2004) Genussystemet- reflektioner kring kvinnors sociala underordning. Christina Carlsson Wetterstrand & Anna Jansdotter (Red.), *Genus historia: en historisk exposé*. (s. 113-133) Lund: Studentlitteratur

Johansson Bo & Svedner Per-Olof (2006) *Examensarbetet i lärarutbildningen- undersökningsmetoder och språklig utformning*. Stockholm: Liber AB

Kaiser Lars & Öhlander Magnus (red.) (1999) *Etnologiskt fältarbete*. Lund: studentlitteratur

Lenz Taguchi Hillevi (2004) *In på bara benet. En introduktion till feministisk poststrukturalism*. Stockholm: HLS förlag

Lokken Gunvor & Sobstad Frode (1995) *Observation och intervju i förskolan*. Lund: studentlitteratur

Nordberg Marie (red.) (2008) *Maskulinitet på schemat - pojkar, flickor och könsskapande i förskola och skola*. Stockholm: Liber AB

Nordemark Love, Rosén Maria (2008) *Lika värde, lika villkor? Arbete mot diskriminering i förskola och skola*. Stockholm: Liber AB

Odelfors Birgitta (1998) *Förskolan i ett könsperspektiv- att göra sig hörd och sedd*. Lund: studentlitteratur

Olofsson Britta (2007) *Modiga prinsessor och ömsinta killar- genusmedveten pedagogik i praktiken*. Stockholm: Lärarförbundets förlag

Rithander Susanne (1991) *Flickor och pojkar i förskolan - hjälpfröknar och rebeller*. Stockholm: Liber AB

Stukat Staffan (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: studentlitteratur

Svaleryd Kajsa (2002) *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber AB

Wahlström Kajsa (2003) *Flickor, pojkar och pedagoger*. Stockholm: Jämställdhetspedagogik Sveriges utbildningsradio AB

Wedin Anna-Karin (2009) *Jämställdhetsarbete i förskola och skola*. Stockholm: Nordstedts juridik AB

Genusperspektiv på förskola, skola och utbildning - några inlägg från en arbetsgrupp på lärarutbildningen Rapport om utbildning 1/2001 Malmö högskola

Styrdokument

Lpfö98: Läroplan för förskolan (1998) Stockholm: Utbildningsdepartementet, regeringskansliet.

Skollag (1985:1100) Lärarboken: lärarnas riksförbund (2003)

Bilaga A

Inledning:

- Presentation av studien och intervjuens syfte, användning av resultatet.
- Upplägg, tid, etiska aspekter

Intervjufrågor:

- Hur gammal är du?
- Hur länge har du varit verksam inom förskolan?
 - Hur ser din utbildningsbakgrund ut?
- Vad är genus för dig?
- Vad är jämställdhet för dig?
 - Hur går diskussionerna kring genus och jämställdhet i ert arbetslag?
 - Fick du under din utbildning info/kunskap kring genus och jämställdhet?
- Vad är det första spontana du tänker på när du hör ordet pojke/flicka?
 - Lär sig flickor och pojkar på olika sätt?
 - Upplever du att det finns skillnader mellan pojkar och flickor? I så fall när visar det sig?
- När det gäller lekmaterial och aktiviteter, vilket kön väljer vad? Kan man se skillnader?
 - I så fall vad tror du det kan bero på?
 - Upplever du att du styr de olika könen mot val av aktiviteter och val av leksaker?
 - Finns det någon speciell tanke med leksakerna och materialets placering på avdelningen?
- Hur agerar du som pedagog för att vara en bra förebild och bredda könsrollerna?
 - Finns det situationer där du anser att det är extra viktigt att arbeta genusmedvetet? Om ja, kan du nämna några exempel.
- Hur skulle du vilja beskriva ditt eget förhållningssätt till frågor som rör genus och kön?
 - Vad tror du att ditt eget förhållningssätt beror på?
 - Är det något du vill skulle vara annorlunda? I så fall vad?